

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НЕДЕРЖАВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ганза Катерина Андріївна

*студентка II курсу спеціальності 081 «Право»
факультету права та економіки*

*Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна
доктор юридичних наук, професор, академік Академії
адміністративно-правових наук,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У сучасних умовах трансформації освітніх систем та зростання попиту на якісні освітні послуги, особливої актуальності набуває питання щодо діяльності недержавних (приватних) навчальних закладів в Україні. Вони виступають не як альтернативна форма задоволення освітніх потреб громадян, а як самостійні активні учасники ринку освітніх послуг, що сприяють підвищенню якості освіти та впроваджують інновації у сфері освіти. Проте, діяльність українських недержавних навчальних закладів супроводжується низкою проблем, пов'язаних із нормативно-правовим регулюванням, організаційною структурою, контролем якості освітнього процесу та дотриманням державних стандартів освіти. Приватна освіта в Україні пройшла важкий шлях на якому потерпала від невизнання її державою, зверхнього відношення, фінансові утиски та інші проблеми. В Україні недержавні навчальні заклади можуть швидко адаптуватися до змін на ринку праці, впроваджувати новітні освітні технології та системи навчання, орієнтуватися на потреби роботодавців саме завдяки гнучкості і вмінню швидко адаптуватися до соціально-економічних та технологічних змін. Але такі переваги не виключають потреби у належному контролі з боку держави, що гарантує дотримання національних та міжнародних стандартів, нормативно-правових актів, прав студентів і викладачів, а також забезпечення високої якості освіти.

Контроль за діяльністю недержавних навчальних закладів здійснюється як державними органами управління освітою (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, міністерства і відомства України, які мають навчально-виховні заклади, Вища атестаційна комісія України, відділи освіти місцевих державних

адміністрацій), так і внутрішніми структурами самих закладів. Система зовнішнього контролю передбачає отримання ліцензій, акредитацію, перевірки з боку органів державного нагляду, перевірку якості освітніх послуг та атестацію педагогів. Внутрішній контроль реалізується через систему адміністрування якості, внутрішні аудити, педагогічні ради та інші органи самоуправління.

Особливе місце в організації та контролі за діяльністю недержавних навчальних закладів займає правове регулювання. Законодавство України передбачає перелік нормативно-правових актів, які регулюють порядок заснування, функціонування, фінансування та ліквідацію таких закладів. Це, зокрема, Закон України "Про освіту", Закон України "Про повну загальну середню освіту", Закон України «Про вищу освіту» та інші, а також підзаконні акти, інструкції та накази МОН України.

Відповідно до Закону України "Про освіту" від 5 вересня 2017 року, система освіти включає в себе державні і приватні навчальні заклади. [2] Приватні заклади освіти мають право на освітню діяльність за умови дотримання певних вимог, зокрема наявність ліцензії на освітню діяльність, відповідність матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та навчальних програм відповідно державним стандартам. Тому приватні освітні заклади мають рівні права з державними щодо видачі документів про освіту, участі у реалізації державних освітніх програм та доступу до державного фінансування.

Правовий статус недержавного навчального закладу регулюється не лише загальним законодавством про освіту, а й нормами цивільного та господарського права, зокрема в частині його створення, реєстрації, функціонування та ліквідації на підставі того, що приватні навчальні заклади створюються як юридичні особи приватного права. Їх створення та функціонування здійснюється на засадах приватної ініціативи, відповідно до норм цивільного законодавства та специфічних положень у Законі України «Про освіту». Навіть за умови отримання субсидій або інших форм державної підтримки, правовий статус таких закладів залишається приватним. Такі заклади можуть мати власну форму власності, орган управління, статут, рахунки в банківських установах тощо. Водночас, держава залишає за собою право здійснювати нагляд та контроль за їх діяльністю, особливо щодо дотримання академічної доброчесності під час написання наукових робіт (дисертацій, авторефератів, тез, наукових статей, доповідей тощо), санітарно-гігієнічних, технічних, ремонтних вимог та стандартів освітньої якості. Незважаючи на те, що такі вимоги нормативно встановлені, практика функціонування недержавних навчальних закладів в Україні свідчить про низку проблем, зокрема недостатню прозорість діяльності деяких установ, нерівномірний і не завжди

якісний рівень освітніх послуг, порушення умов ліцензування тощо. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у вдосконаленні системи контролю, розширенні можливостей громадського нагляду та підвищенні відповідальності за порушення засновників таких закладів.

Подальший розвиток приватної освіти потребує удосконалення законодавства, активного залучення громадян до процесів контролю та оцінки якості освіти, а також підтримки інноваційних підходів до управління недержавними навчальними закладами. Лише за таких умов можна забезпечити стабільне функціонування та розвиток недержавних закладів, сприяти розширенню доступу до якісної освіти та задовольнити інтереси і потреби сучасного суспільства.

Відповідальність за якість освітніх послуг, що надаються такими навчальними закладами, визначається як чинними Законами України, так і постановами КМУ і наказами МОН України. Згідно зі статтею 43 Закону України "Про освіту", заклади освіти, незалежно від форми власності, зобов'язані отримати ліцензію на провадження освітньої діяльності та забезпечувати відповідність освітніх програм державним стандартам, а порушення ліцензійних умов можуть призводити до накладення санкцій з боку державних органів. Крім того, постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 затверджує Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти. [10]

Впровадження сучасних систем адміністрування якості, заснованих відповідно до міжнародних стандартів (ISO), сприяє оперативному виявленню недоліків та запровадженню виправних заходів щодо них. Одним із прикладів є використання стандарту ISO 21001 – міжнародного стандарту, який розроблено спеціально для управління якістю освіти в навчальних закладах. [9] Деякі недержавні навчальні заклади в Україні впроваджують цей стандарт для унайкращення внутрішніх оглядових процедур, що дозволяє виявляти недоліки та оперативно впроваджувати виправні заходи.

Іншим прикладом є застосування стандарту ISO 9001 – третьої версії міжнародного стандарту серії ISO 9000, який встановлює вимоги до системи менеджменту управління якістю, але деякі приватні освітні заклади в Україні адаптують його для підвищення ефективності саме управлінських процесів у своїй діяльності. [8] Впровадження цього стандарту забезпечує прозорість процесів, оптимізацію внутрішніх процедур та поліпшення системи контролю за наданням освітніх послуг.

Аналітичні матеріали Українського інституту розвитку освіти (UIRO) свідчать про те, що інтеграція внутрішніх оглядових процедур із зовнішніми перевітками дозволяє досягти синергії (тобто сумуючого

ефекту взаємодії цих факторів) в управлінні якістю освітніх послуг та стимулює безперервне вдосконалення освітнього процесу в Україні. [5]

Варто також звернути увагу на міжнародний досвід функціонування недержавних навчальних закладів. У багатьох країнах Європи, Азії та Америки існують різні моделі правового регулювання діяльності таких закладів, що дозволяє впроваджувати найкращі практики до вітчизняної системи. Наприклад, у Великій Британії та США велика увага приділяється автономії таких закладів, при цьому забезпечується високий рівень зовнішнього контролю через незалежні інспекції, а у скандинавських країнах активно впроваджуються принципи рівного доступу до освіти незалежно від форми власності навчального закладу [6].

Як приклад недержавного закладу освіти можна навести Міжнародний гуманітарний університет в місті Одеса, який демонструє типову модель приватного вищого навчального закладу. Цей університет має власні установчі документи, що регламентують його діяльність, і функціонує відповідно до вимог чинного законодавства, тобто Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту». Університет активно впроваджує сучасні технології навчання, системи зовнішнього та внутрішнього контролю якості освіти, а також стандарти, що відповідають міжнародним нормам. Інтеграція сучасних освітніх технологій, міжнародних стандартів освіти, співпраці з іноземними університетами та систем управління якістю дозволяє йому забезпечувати високий рівень надання освітніх послуг, а також сприяти розвитку критичного мислення студентів. За прикладом цього закладу можна побачити, як ефективно поєднувати державні вимоги з гнучкістю управлінських процесів, характерною для недержавних установ, що функціонують на підставі приватного права [7].

Міжнародний гуманітарний університет є яскравим прикладом успішної реалізації сучасних підходів у сфері недержавної освіти, що відповідають як національним нормативним документам, так і міжнародним стандартам якості освіти.

Сучасна система недержавної освіти в Україні є динамічною та перспективною, не дивлячись на численні виклики, що стоять перед нею. Підтримання високих стандартів освітніх послуг можливе лише завдяки чіткому виконанню законодавчих вимог, які встановлюють рамки щодо діяльності закладів освіти. Проте, поряд із нормативно-правовими аспектами, критично важливими стають інноваційні підходи та адаптивність до швидкоплинних змін у сфері освіти.

Отже, для активного зростання конкурентоспроможності освітньої системи України необхідно продовжувати впроваджувати інновації, розвивати стратегічні партнерства та удосконалювати механізми контролю якості освіти. Сучасна освітня політика повинна

стимулювати недержавні навчальні заклади до адаптації до глобальних освітніх тенденцій, що у висновку сприятиме формуванню відкритої та сучасної системи освіти, здатної ефективно готувати справжніх майбутніх фахівців.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 27 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX : станом на 16 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Уіро. *UIPO*. URL: <https://uied.org.ua> (дата звернення: 15.04.2025).
6. EU law – EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (date of access: 15.04.2025).
7. Сайт Міжнародного гуманітарного університету. *Сайт Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <https://mgu.edu.ua> (дата звернення: 15.04.2025).
8. Учасники проєктів Вікімедіа. ISO 9000 – Вікіпедія. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ISO_9000 (дата звернення: 15.04.2025).
9. Управління якістю в освітніх організаціях за стандартом ISO 21001. *Simply leveraging Quality*. URL: <https://www.dqsglobal.com/uk-ua/navchajtesya/blog/upravlinnya-yakistyu-v-osvitnih-organizacijah> (дата звернення: 16.04.2025).
10. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 : Постанова Каб. Міністрів України від 24.03.2021 № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-п#Text> (дата звернення: 15.04.2025).